

Parragi Hilari

Tana Toraja: Land of the Heavenly Kings

A Torajak földje. Indonézia középső részén található egy sziget, melynek formája talán az egyik legkülönlegesebb a világon: Sulawesi, vagy gyarmati nevén Celebesz. A közel 20 milliós sziget sok helyi népcsoportnak ad otthont a déli hajós bugisoktól a keleten élő bajaukig érdekesebbnél érdekesebb kulturális jelenségekkel, számomra azonban a torajak halotti kultusza a legfigyelemreméltóbb.

2018. december 20-án érkeztünk meg Jáváról 2 órás repüléssel Makassarba (Dél-Sulawesi tartomány fővárosa), ahonnan éjszakai busszal mintegy 8 óra alatt jutottunk el Rantepaoba. Itt tartózkodásunk során nem csak többnapos temetési szertartásokon vettünk részt, de rengeteg temetkezési helyet látogattunk meg, volt szerencsénk a helyi bivalyvásár mindennapos alkudozásait megfigyelni és mindemellett természeti kincseket is felfedeztünk, hiszen e vidék nem csak kulturális szempontból lenyűgöző: méregzöld véget nem érő rizsteraszok, sűrű bambuszerdők és káprázatos magashegyek teszik varázslatossá. Azt hiszem, az erre járó megtapasztalhatja azokat a természeti kapcsolatokat és összefüggéseket, melyet Humboldt jelenít meg a *Naturgemaldeben*.

A torajak populációja körülbelül 1 millió főre tehető, de kevesebb mint a fele él életvitelszerűen az ősi földön. A XX. század elején érkező holland gyarmatosítóknak köszönhetően napjainkban a kereszténység a fő vallás. Azonban a misszionáriusok hittérítő munkájának ellenére még ma is megfigyelhetők az animista hagyományok a közösségben, olyannyira, hogy az indonéz kormány által elismert politeista animizmusról beszélhetünk: *Aluk Tu Dolo*, vagyis az Ősök útja.

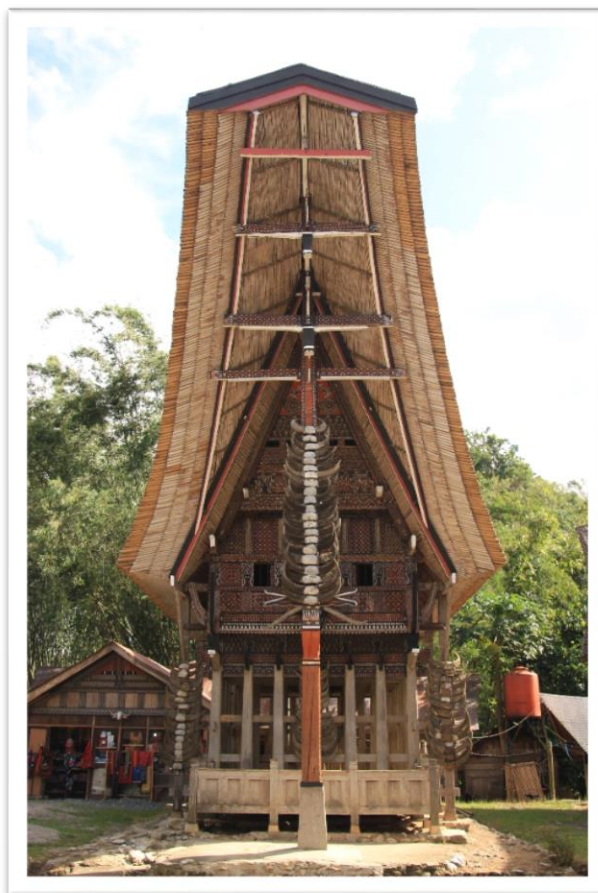

1. kép: *Torajai kislány tradicionális öltözetben a temetésen*

Európai mentalitással nehéz megérteni e nép kapcsolatát a halottakkal, mely elsősorban az irántuk mutatott tiszteletben fejeződik ki, de nem tartom túlzásnak kijelenteni, hogy a toraják életükben is a halálra készülnek. A temetési előkészületek sokszor igen hosszú hónapokig - akár évekig - tartanak. Ennek egyik oka, hogy a családtagok sokszor az ország más szigetein élnek, vagy még távolabb, így nehéz megszervezni a szertartásokat. Másik és erősebb indokként, úgy hiszem, gazdasági okokat fedezhetünk fel, ugyanis óriási anyagi terheket ró egy temetés a családra, s ennek köszönhetően előfordul, hogy évekig kell várni, amíg elegendő vagyont tud összegyűjteni a család.

A halál után a holttestet bebalzsamozzák, ami lehetővé teszi a rituálé hosszas előkészületeit, anélkül, hogy a test roncsolódna. Ez idő alatt a holttestet élőnek tekintik: felöltöztetik, beszélnek hozzá, naponta háromszor étellel kínálják, megérintik és megölelik. Ezt az állapotot átmenetinek tekinthetjük az élet és a halál között. Ezt a szertartássorozatot első körben az zárja le, hogy a testet koporsóba helyezik, de még mindig a lakásban tartják és a következő időkben vele élnek.

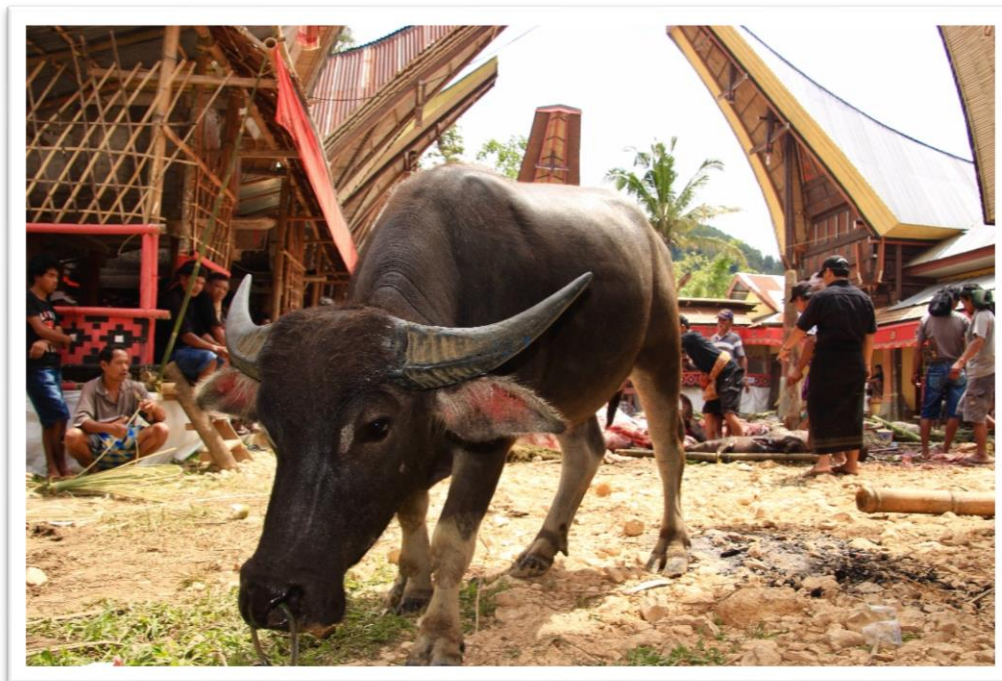
A temetési időszak a száraz évszakkal kezdődik, az első aratás után. A temetés helyszínét a szertartás előtti hónapokban építik fel, mely több bambuszépületet foglal magában: közeli rokonok számára kijelölt páholyokat, távolabbi rokonok és barátok számára néző és gyülekezőhelyeket, az elhunyt koporsóját tartalmazó épületet, illetve a húsfeldolgozó épületeket, konyharészeket és az illemhelyiséget. Az épületegyüttes az kívánja sugallni, mintha egy temetési kis faluba lépne be az ember. A torajak jellegzetes lábasháza a tongkonan, mely több funkciót tölt be a nép életében: egy részük a tomate ideiglenes kellékei, mászor lakóépületként funkcionálnak, de sokat sírhelyként tartanak számon.

2. kép: *Tana Toraja jellegzetes lábasháza a tongkonan*

Még ideutazásunk előtt otthonról sikerült felvennünk a kapcsolatot egy „lokál guide”-al, akit egy már itt járt ismerősünk ajánlott. A helyi idegenvezetőre azért volt szükség, mert rengeteget lehetett tőle tanulni a szokásokról s figyelmeztetni tudott az illő és nem illő tevékenységekre minket, nem utolsósorban, ha vele érkeztünk a temetési szertartásra, nem tekintettek idegenként ránk.

A tomate, ahova vendégként érkeztünk Buntao falu mellet felépített temetkezési téren folyt több héten keresztül. Guideunk tanácsának köszönhetően egy karton cigarettával érkeztünk a helyszínre, melyet ajándékként adtunk a gyászoló családnak.

3. kép: *Buntao melletti tomate helyszíne, háttérben a jellegzetes tongkonánokkal*

Fontos megjegyeznem, hogy a temetésre minden vendég ajándékkal vagyis felajánlással érkezik. A legközelebbi rokonokra esik a legnagyobb anyagi teher, a szertartások előtti hónapokban hosszú tanácskozások során döntenek el közösen felajánlásuk értékeit. Az érték legjellemzőbb képviselője a vizibölény, mely a gazdagság szimbóluma a helyiek felfogása szerint. A buffalót a toraja kultúra egyik alappilléreinek tekinthetjük: 700 USD-től 5000 USD-ig terjedő árban lehet megvásárolni, attól függően, milyen nagy, mekkora a szarva és milyen az egészségi állapota. Beszélgettünk olyan helyivel is, aki Európából tért haza nagyapja temetésére, és mivel ezen a területen ilyen nagy anyagi értéke van a vizibölénynek, gazdaságosabbnak találta azokat a 600 km-re fekvő Borneó szigetéről beszerezni és komppal átszállítani. Minél távolabbi rokon a vendég, annál kisebb felajánlással kell hozzájárulnia a szertartáshoz, így a bölények mellett sok család egy vagy több disznóval érkezik a helyszínre. Ezek az állatok kerülnek feláldozásra az áldozási napokon.

4. kép: *A vizibölnyek bemutatása, háttérben a legmagasabb tongkonán, ami az elhunyt balzsamozott testét rejt*

Érkezésünkkor rögtön feltűnt, hogy a közhangulat egyáltalán nem a gyász és a szomorúság jellemzi, sokkal inkább az öröm, a jókedv; szinte fesztiválhangulatot tapasztaltunk. A többnapos szertartássorozat az ajándékok bemutatásával és felmérésével kezdődik, az állatokra felfestik az adományozó család nevét. Ez a cselekmény sokszor napokig is elhúzódhat: meséltek olyan temetésről is, amire több mint 10.000 ember látogatott el, így rendkívül hosszú ideig tartott a befogadó, vendégeket köszöntő rítusok sorozata.

5. kép: A szertartás vezető a legközelebbi rokonokkal

Az ajándékok bemutatása és átadása után minden vendég helyet foglalt a számára kijelölt pavilonban, a közeli családoknak saját családnévre szóló helyük, külön épületük volt, míg a távolabbi hozzátartozók egy-egy bambuszemelvényen foglaltak helyet. Szerencsénknek köszönhetően minket a közvetlen hozzátartozók kínáltak helyel, így ajándékunk átadása után az egyik központi emelvényen kaptunk helyet, ahol mindenki óriási barátsággal fogadott minket, teával és kisebb falatokkal kínáltak. Mint később kiderült, egyetlen európai résztvevőként dicsőséget jelentett a családnak, hogy az idegeneket ők látták vendégül.

6. kép: *Torajai lányok tradicionális öltözetben, ők az elhunyt unokái*

Az állatáldozásokra csak a következő napokban került sor: ennek nem csak szakrális funkciója van, de gazdasági is, hiszen az állatok húsát szétosztják az ajándékhozók között, illetve egy adott mennyiséget még ott a helyszínen megsütnek, hogy ételt tudjanak felszolgálni a vendégeknek. A közösség az elhunytat, csak az első áldozati bivaly leölésétől tekinti valódi halottnak. Szakrális szempontból az állatáldozatra azért van szükség, mert a halott lelke a bivalyok lelkén vonul be a *Puyaba*, vagyis a túlvilágra. A hiedelmeiket leszámítva is erős szociális szerepet fedezhetünk fel a szertartásokban: ezek mérete mutatja meg a társadalom melyik csoportjához tartozik a halott, milyen gazdasági ereje van a klánnak.

7. kép: A vizibölények feláldozása a képen látható módon történik

Amikor megérkeztünk az áldozási napra, már ki voltak jelölve a feláldozandó vizibölények, melyeket 14-20 év körüli fiatalok tartottak kötélben a pavilonok gyűrűjében. Aznap nagyjából 20-25 bölény nyakát vágta el egyesével, machettával. Ebben a pár órában az egész közösség szinte moziműsorként nézte az állatok feláldozását, és egy-egy szépen bevitt találatért, mikor szinte egyből összesett az állat, tapsoltak és kurjongattak. Az állatokat legtöbbször a gazdájuk, vagyis a felajánló fél ölte le, ami az állat felé mutatott tisztelet legfőbb jele. Guideunktól azt is megtudtuk, hogy a toraják körében ezek az állatok más presztízsből vannak számontartva, mint Ázsia más részein: a családfő szinte saját gyermekeként tekint rájuk, napi több órát és rengeteg energiát és pénzt fektet be a tartásukba, mindemellett talán a legfontosabb, hogy ezek a bölények sosincsnek befogva kemény munkára.

8. kép: *A tomate főtere az áldozatmutatás befejeztével*

20-30 perces kivézetés után 10-15 helyi egyből elkezdte ott a helyszínen feldolgozni a tetemeket. Megnyúzták őket, feldarabolták és az erre kijelölt két méter magas bambuszemelvényre tették a húst, ahonnan később szétosztásra került a családok között. A bölények bőrét sem hagyták kárba veszni, többször láttam, hogy a böllérek kihúzzák őket a kapun túlra, ahol beszákolják, és robogókra pakolják, hogy hazavihessék. A bölények fejét és szarvát a főtéren állították ki. A szarvakat kifőzték hiszen ezek a gyászoló család tróféáit fogják gazdagítani a későbbiekben: legtöbb esetben ezeket a szarvakat a tongkonánokra sorakoztatják fel, jelezve ezzel is gazdasági státuszukat.

Tudtunkra jutott az is, hogy a temetések gyakori vendégei az adóhivatal munkásai, akik az áldozati állatok tömeges levágását igen magas adókkal sújtják, amivel tovább nő a szertartás költsége. A kormány felügyelete elsősorban nem az állatvédelemről szól, hanem hogy az embereknek több pénze maradjon a „földi életre”, de a toraják mit sem foglalkozva ezzel, mindent megtesznek, hogy a tradíciók szerint tudjanak elbúcsúzni halottaiktól.

9. kép: A temetésen feláldozott bölények szarvai a tongkonánok tróféáivá válnak

A vizibölényekkel és a disznókkal történő különleges bánásmód az állatok megbecsülése is kijelöli az állat fontos státuszát a közösségen belül. A vendégfogadási napokon a disznókat ugyanúgy felsorakoztatják és bemutatják: pontosan nem számoltuk össze, de körülbelül 100 disznót mutattak be. Az állatok négy lábát összekötözve, egy bambuszrúdra rögzítették őket, így a rudak emelésével 4-5 ember könnyen mozgathatott egy-egy malacot. Míg a bivalyok feláldozása ünnepélyes keretek között történik, addig a disznókat sokkal inkább, ha nem is rejtve, de a háttérben dolgozzák fel. Úgy vélem, itt a gazdasági funkció kerül előtérbe. A nap folyamán 10-15 ember szinte folyamatosan, a helyszín egy kissé háttérbe szorult területén böki a disznókat, majd megperzseli és feldolgozza. A legtöbb fogást, amit a szertartás napjaiban felszolgálnak, ezen disznók húsából készítik el a számtalan vendégnek.

10. kép: A böllérek a szertartás után azonnal elkezdi feldolgozni az állatokat

A holttestet a szertartássorozat 11. napjáig nem temetik el, ezután ismételt rítusok közepette helyezik végső nyughelyére, de nem a földbe, hanem sziklába vájt barlangokba vagy a sziklából kiálló gerendákra, függősírokra fektetik. A legtöbb síron faszobrokat helyeznek el, melyek az elhunytat formázzák, ezek neve: *tautau*. A sajnálatos - leginkább turista - lopásoknak köszönhetően azonban egyre kevesebb család teszi ki a *tautau*-t a sírhoz, sokkal inkább otthon őrzik őket biztonságban. Európai szemmel talán szokatlannak tűnhet, hogy a temetők az aktív közösségi élet színterei és középpontjai.

11. kép: Sziklasírok Kete Kesuban

A halotti szertartás utolsó szakasza *ma'nene* szertartás. Ebben a záró rítusban a halottat évente - ha van rá lehetőség a halála évfordulóján (ne felejtsük el, mint a fentiekben említettem a halott csak az első viziböleány feláldozása után számít halottnak) - exhumálják, a testet megmossák és megtisztítják, majd új ruhákba öltöztetik. Az esetlegesen sérült koporsót megjavítják vagy kicserélik majd beletéve a halottat, visszafektetik a sírba.

Tudom, hogy a világon sokfelé előfordul, hogy az "egzotikus" kultúrák modern képviselői felveszik az "egzotikus" ruhát és megmutatják magukat a turistáknak. Aztán, ha vége a műsornak, ugyanolyan modern polgári emberként élik tovább életüket, akár csak mi. Itt azonban szó sincs erről. Tapasztalattól írom, hogy a torajak valóságos emberek valóságos szokásokkal, és senki nem törődik azzal, hogy a szertartásokra néha odatéved egy-egy turista. Így rendkívül boldog vagyok, hogy testközelből tapasztalhattam meg e népcsoport mindennapjaihoz tartozó mentalitást és a hitüket alátámasztó rítussorozatot.

12. kép: *Csendélet az állatáldozás után*